

Architectonische kwaliteit bij bruggenbouw

Wanneer de opdrachtgever bouw en ontwerp in één pakket aanbesteedt, verandert de positie van de architect. Hij praat niet meer zelfstandig met de opdrachtgever, maar maakt deel uit van een bouwconsortium. Bij een directe relatie tussen architect en opdrachtgever kan de ontwerper zich richten op de opdrachtgever en de opgave, zonder rekening te houden met de belangen van de aannemer. Een terugkeer naar oude verhoudingen is echter niet waarschijnlijk. Integrale contractvormen zijn bij infrastructuur de norm geworden. Dat hoeft geen slecht nieuws te zijn voor de vormgeving. Het is ook bij integrale contracten mogelijk om tot

Integrale contractvormen zijn bij infrastructuur de norm geworden.

een goed ontwerp te komen. Opdrachtgevers stellen dan een 'conditionerende' architect aan. Deze heeft een andere rol dan de architect die voor de aannemer het ontwerp maakt. De architect van de opdrachtgever formuleert de ambities, organiseert de beoordeling, schept voorwaarden voor de vormgeving en toetst de gemaakte afspraken.

Zeker bij beeldbepalende projecten is het nodig om vooraf duidelijk te zijn over de gewenste vormgeving. De kwaliteitsverwachtingen moeten in het begin worden vastgelegd in een ambitiedocument. maakt aan alle betrokkenen duidelijk dat vormgeving een beslispunt wordt. Wordt niet expliciet om kwaliteit gevraagd, dan hoeven marktpartijen die ook niet te bieden. Het ambitiedocument is om te beginnen bestemd voor de aanbesteding.

Bruggenbouw > Tekst: Dirk Bergvelt en Hans van Rossum > Beeld: Iwan Baan

De planvorming bij bruggenbouw verandert. Vroeger organiseerde de opdrachtgever de aanbesteding pas als het ontwerp vrijwel klaar was. Nu vraagt men aannemers niet alleen om te bouwen, maar ook om het ontwerp te maken. De vraag is dan hoe ontwerpkwaliteit meeweegt bij de beoordeling van het aanbod van marktpartijen.

IJssel tussen Hattem en Zwolle, opdrachtgever: ProRail, ontwerp: Welling/Züblin/Dinges en Quist Wintermans Architecten

A50: Waalbrug Ewijk, opdrachtgever: Rijkswaterstaat Oost-Nederland. De architectenselectie is nog niet afgerond.

Inschrijvers kunnen eruit opmaken wat de eisen zijn voor de vormgeving. Als kandidaten zich niet houden aan de gestelde eisen kan dat een reden zijn voor uitsluiting of doorwerken in een lagere score van de bieding. Het ambitiedocument heeft een tweede functie: het dient als basis voor de welstandstoets en als communicatiemiddel met omwonenden over de voorgenomen plannen.

Met deze aanpak is ervaring opgedaan bij de aanbesteding van de nieuwe spoorbrug over de IJssel tussen Hattem en Zwolle. ProRail, bij wie het praktische opdrachtgeverschap berust, ontwikkelde een procedure om de kwaliteit te waarborgen. Scala Architecten kreeg opdracht om een *Masterplan Vormkwaliteit* en een *Deelplan Oude Land* op te stellen. Voor de aannemers die de brug wilden bouwen en ontwerpen was vooraf duidelijk aan welke kwaliteitscriteria het ontwerp moest voldoen. De geïnteresseerde aannemers kozen elk een ontwerp-bureau. Uiteindelijk werden vijf van deze combinaties uitgenodigd om een ontwerp te presenteren. De combinatie Welling/Züblin/Dinges en Quist Wintermans Architecten werd uiteindelijk geselecteerd. Vooraf waren de kwaliteitscriteria die bij deze aanbestedingsproces werden gehanteerd, afgestemd op de welstandseisen van de gemeenten Hattem en Zwolle. De brug moet nog worden gebouwd, maar de betrokkenen zijn het er over eens dat het is gelukt om ontwerp-kwaliteit het juiste gewicht te geven in de aanbestedingsprocedure.

Elders wordt deze aanpak verder ontwikkeld, bijvoorbeeld in Gelderland. Om fileproblemen op de A50 aan te pakken legt Rijkswaterstaat extra rijstroken aan tussen de knooppunten Ewijk en Grijsoord en deze passen niet op de bestaande brug over de Waal. Er moet dus een tweede brug

komen, een ingreep die grote landschappelijke gevolgen zal krijgen. Voor dit project wordt een vergelijkbare aanpak gebruikt als bij Hattem. Ook in dit geval schakelde de opdrachtgever een externe architect in om de ambitienotitie op te stellen waarin de vormgevingseisen worden verwoord. De architect besprak de ambities met beide betrokken gemeenten. Zo kon het ambitiedocument gelijktijdig worden ontwikkeld als aanvulling op de gemeentelijke welstandsnota's. Het formuleren van kwaliteitscriteria is werk voor specialisten, maar plaatselijke belanghebbenden moeten ook bij het proces worden betrokken en de gemeenteraad

Plaatselijke belanghebbenden moeten ook bij het proces worden betrokken.

moet het ambitiedocument vaststellen om het bruikbaar maken voor de welstandstoets. Een te groot accent op de inbreng van experts kan ten koste gaan van de duidelijkheid voor anderen.

Er wordt verschillend gedacht over de manier waarop de opdrachtgever en de lokale overheid hun ambities moeten formuleren. Sommigen kiezen voor abstracte uitgangspunten, omdat dan de ontwerpvrijheid van de aanbieder maximaal is. Anderen hebben behoefte aan meer concrete aanknopingspunten voor de kwaliteitstoets. De discussie hierover zal nog wel doorgaan en kan worden gevoerd door praktijkervaringen. Het is wel verstandig om budget te reserveren waarmee men de kwaliteit van het ontwerp kan stimuleren.

Dat budget kan bijvoorbeeld nodig zijn voor het inschakelen van externe experts, het organiseren van workshops en het beschikbaar stellen van een vergoeding aan de partijen die een biedingsontwerp maken.

Ontwerp-kwaliteit bij integrale contracten zal moeten gaan ontstaan door de combinatie van een ambitiedocument en afspraken over de rol van de architect bij de uitvoering (vormgevingsprotocol). Aan de aanbods-zijde zullen aannemers en architecten elkaar moeten weten te vinden in nieuwe samenwerkingsverbanden. Zo zijn nog niet alle vragen beantwoord, maar er wordt wel weer in positieve zin gesproken over de kwaliteit van infrastructuur. Er is optimisme nu blijkt dat geïntegreerd aanbesteden kan uitmonden in interessante ontwerpen van toonaangevende architecten. Omgekeerd blijkt dat bij traditionele aanbestedingen de opdrachtgever niet per definitie meer greep heeft op het resultaat. Er zijn dus verschillende wegen om tot een goed resultaat te komen. Ze hebben gemeenschappelijk dat de opdrachtgever het bouwproces zorgvuldig moet voorbereiden.

Informatie

*In 2007 organiseerde Architectuur Lokaal in samenwerking met de Rijksadviseur voor de Infrastructuur en RIGO een project over het opdrachtgeverschap bij bruggenbouw. Het project werd mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van het ministerie van OCW. De publicatie *Onze Bruggen, met een analyse van het opdrachtgeverschap aan de hand van zes voorbeelden*, is te bestellen via www.arch-lokaal.nl.*

